

1. סגן סטניסלב יורובסקי
2. האגודה לזכויות האזרח בישראל
על ידי ב"כ עוה"ד טל חסין ו/או אח'
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
רח' נחלת בנימין 75 תל אביב
טלפון: 03-5608185 ; פקס: 03-5608165
דוא"ל: talh@acri.org.il

העותרים

נ ג ד

ראש אגף כוח האדם בצה"ל
על ידי פרקליטות המדינה,
משרד המשפטים, ירושלים
טלפון: 02-6466590 ; פקס': 02-6467011

ה מ ש י ב

תגובה מקדמית לעתירה מטעם המשיב

בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד, מתכבד המשיב להגיש את תגובתו המקדמית לעתירה, כדלקמן.

1. עניינה של העתירה בבקשה כי בית המשפט הנכבד יורה למשיב לבוא וליתן טעם מדוע לא תבוטל החובה המוטלת על חיילים שאינם יהודים להשתתף בכנסי הסברה לתכנית העמקת הזהות היהודית והגיור הצבאי במהלך שירותם הצבאי. בנוסף, התבקש אגף כוח האדם בצה"ל להימנע מלהעביר פרטים על אודות דתם של חיילים שאינם יהודים ליחידותיהם ולמפקדיהם, ולאסור על כל דרגי הצבא לפנות לחיילים אלה בהצעות לצאת להליך הגיור הצבאי.

2. כבר בפתח הדברים יודגש כי במסגרת הטיפול בעתירה מצא המשיב לערוך מספר שינויים משמעותיים בכל הנוגע להיבטים בהם היא ממוקדת. עיקרם של שינויים אלה בביטול חובת ההשתתפות בכנסי הסברה והעמדתה על חובת התייצבות בלבד, ובחידוד ההוראות הנוגעות לשמירת פרטיות החיילים שיידרשו להתייצב בכנס. פירוט בעניין נמסר לב"כ העותרים, ברם אלה הודיעו כי הם עומדים על עתירתם, ומכאן תגובת המשיב.

לעמדת המשיב, יש בשינויים אלה כדי לשמוט את טענות העותרים בדבר פגיעה אסורה ובלתי מידתית בזכויותיהם, כביכול, וממילא העתירה אינה מגלה עוד כל עילה להתערבותו של בית המשפט הנכבד. משכך, דין העתירה להידחות על הסף בהעדר עילה, והכל כפי שיפורט להלן.

תמצית העובדות הדרושות לענייננו

3. העתירה מתמקדת בדרישה מחיילים עולים ובני עולים, הרשומים כ"חסרי דת", להשתתף בכנסי הסברה לתכנית העמקת הזהות היהודית "נתיב", במהלך שירותם הצבאי.

4. כנס ההסברה הוא האופן בו צה"ל מביא בפני חיילים וחיילות רלוונטיים את האפשרות העומדת להם לקחת חלק בתכנית "נתיב".

5. תכנית "נתיב" הצה"לית הוקמה עוד בשנת 2001, במטרה לחזק את תחושת השייכות של חיילים עולים ובני עולים, לעם היהודי, למדינת ישראל, לחברה הישראלית ולצה"ל, תוך עיסוק במעגלי הזהות הישראלית-ציונית-יהודית. התכנית נועדה – ראש לכל – לסייע בהשתלבותם המיטבית של החיילים הללו בצבא ובחברה הישראלית, וכן לאפשר לחפצים בכך לבצע בהמשך תהליך גיור במהלך שירותם הצבאי. זאת בפרט, נוכח אתגרים שהעמידו גלי העלייה המבורכים ממדינות ברית המועצות לשעבר, ומאתיופיה. קרי, התכנית מכוונת לחיילים הזכאים למעמד בישראל מכוח חוק השבות או מכוח היות הוריהם זכאי שבות, המוגדרים "חסרי דת", אשר עומדים בפני משוכה הלכתית מהכרה בהם כיהודים. ממילא כבר כעת יודגש כי אין כל יסוד לטענות העותרים כי התכנית מכוונת "להמרת דת".

6. נוסף על האמור בתמצית, כי תכנית "נתיב" מחולקת לשלושה שלבים נפרדים:

א. **סדנה בסיסית**, בת שבעה עד עשרה שבועות (בהתאם למתכונתה), העוסקת במעגלי הזהות הישראלית-ציונית-יהודית. במסגרת הסדנה מועברים תכנים הנוגעים להיסטוריה של עם ישראל, מחשבת ישראל, פילוסופיה יהודית, תנ"ך, ציונות ועוד. במהלך הסדנה החיילים נחשפים לתכנים מגוונים. בסיום הסדנה הבסיסית, החיילים **המעוניינים בכך** רשאים להמשיך לסדנאות הגיור. כאן המקום להעיר כי עד שנת 2016 לקחו חלק בסדנה הבסיסית גם חיילים עולים ובני עולים המוגדרים כיהודים על פי ההלכה. זאת, בשים לב לכך ששלב זה בתכנית "נתיב" אינו עוסק בגיור, ואף אינו חלק מתהליך הגיור, אלא נועד לחשוף את החיילים לתכנים שונים, כמפורט לעיל.

ב. **סדנה א'** – השלב הראשון בהכנת החיילים המעוניינים בכך לגיור. הסדנה אורכת כשלושה שבועות. במסגרת הסדנה מעמיקים החיילים בבחינת זהותם היהודית, ובבחינת רצונם להמשיך בהליך הגיור. בסיום סדנה א' נפגשים החיילים עם נציג מטעם הרבנות הצבאית, הפותח תיק גיור לחיילים המעוניינים להמשיך את הליך הגיור.

ג. **סדנה ב'** – השלב האחרון לקראת השלמת הליך הגיור. הסדנה אורכת כשלושה שבועות, ובסיומה מופיע החייל בפני בית דין מיוחד לגיור לשם בחינת התקדמותו ומתן דגשים נוספים להמשך ההליך. כחודש וחצי לאחר תום הסדנה, מוזמנים החיילים המעוניינים בכך למעמד "בית דין מגייר" (חלק ממערך בתי הדין הממלכתיים לגיור, ראו בין היתר החלטת ממשלה 2221, מיום 11.7.2004, "מערך הגיור בישראל").

7. יודגש ויובהר כי בכל אחד משלבים אלה יכולים החיילים **שבחרו** לקחת חלק בתכנית לסיים את השתתפותם בה ולחזור ליחידותיהם, בהתאם לרצונם החופשי. הדבר מובהר לחיילים היטב.

8. על רקע האמור נפנה פנינו לכנס ההסברה ולהחלטות העדכניות של רשויות הצבא ביחס אליו.

9. חשיבותו של כנס ההסברה במתן הזדמנות **ממשית** לחשיפת החיילים והחיילות לאפשרות העומדת להם לקחת חלק בתכנית "נתיב". לעמדת גורמי המקצוע הצבאיים, ישנה חשיבות רבה בקיומו של כנס זה על מנת להעמיד בפני החיילים ברירה אמיתית, מודעת ומושכלת, ככל הניתן, טרם הכרעתם האם ליטול חלק בתכנית "נתיב" אם לאו.

על מנת להתייצב בכנס, החיילים מקבלים פטור מפעילות יחידתם למשך היום הרלוונטי. כנס ההסברה אורך כשעתיים, וכולל הרצאה מטעם מפקד תכנית "נתיב" בצה"ל, הרצאה נוספת מטעם האגף הצבאי "נתיב אזרחי", וסרטון אינפורמטיבי קצר ביחס לקורס. יובהר ויודגש כי עמדת רשויות הצבא היא כי תכני הכנס הינם אינפורמטיביים בעיקרם, ואינם כוללים תכנים כופים, או ניסיונות שכנוע שעלולים לפגוע ברגשותיו הדתיים של מאן דהוא (ובוודאי שאין כוונה לפגוע בצורה כלשהי).

מאחר שהכנס הוא הזדמנות להציג לחיילים את האפשרות להשתתף בתכנית, בצורה עמוקה ומקצועית, הוטלה **חובת השתתפות** בכנס עצמו בלבד, ברם עוד במסגרת כנס ההסברה עצמו הובהר למשתתפים כי ההשתתפות בתכנית "נתיב" הצה"לית מותנית ברצונם, וכי בכל שלב יוכלו לבחור להפסיק את השתתפותם.

על פי הנמסר מטעם רשויות הצבא, כ-65% מהמתייצבים בכנס בוחרים לקחת חלק בקורס הבסיסי. מבין אלה, כ-50% בוחרים להשתתף בסמינר א', ומאלה כ-65% בוחרים לקחת חלק בסמינר ב'. נתונים אלה (מהם עולה כי כ-21% מהמתייצבים לכנס משלימים את תכנית "נתיב" על כל 3 חלקיה) מצביעים, במובהק, על מודעות החיילים להיות המהלך כולו נתון לבחירתם המלאה, תוך אפשרות ממשית לסיים השתתפותם בתכנית בכל עת.

10. מכל מקום, לאחר הגשת העתירה קיימו הגורמים הרלוונטיים בצה"ל בחינה נוספת של מדיניות זו, של עצם הטלת חובת השתתפות בכנס גופו.

בסיום בחינה זו הוחלט לשנות מאשר היה נהוג עד כה, כך שהחיילים הרלוונטיים יידרשו להתייצב לכנס ההסברה, ברם לא יחויבו להשתתף בו ככל שיחליטו כי ברצונם לוותר על זכותם לקחת חלק בתכנית "נתיב". כלומר, החייל או החיילת יוכלו לחתום על טופס ויתור בהגיעם למקום הכנס, מבלי שתוטל עליהם חובת השתתפות בכנס עצמו (ומבלי שיופעל עליהם לחץ כלשהו, שאינו מופעל גם כיום). יובהר, כי עם הגיעם לכנס יקבלו החיילים דף מידע אודות לוחות הזמנים הצפויים ומטרת הכנס, במסגרתו יובהר כי אין הם מחוייבים להשתתף בו.

11. ודוק, כאמור, בבסיס טעם חובת ההתייצבות הרצון לאפשר לחייל את הבחירה המושכלת המיטבית. ההגעה לכנס היא המקימה לחייל אפשרות לחשיבה והכרעה בדבר רצונו ליטול חלק בתכנית, כאשר הכנס הוא המסד שנועד לאפשר בחירה מושכלת זו: ירצה ייטול (ייכנס לכנס ויכריע בהמשך לו האם רוצה ליטול חלק בתכנית גופה), לא ירצה - יוותר על זכותו (עוד קודם כניסתו להרצאות הכנס, וישוחרר ליחידתו). בנוסף, מטרת החיוב בעצם הגעתו של החייל לכנס היא לחייב את מפקדיו לשחררו ממשימותיו השוטפות (יצויין כי בעבר נתקלו רשויות הצבא במפקדים שלא שחררו את חייליהם להשתתפות בכנס וקביעת חובת השתתפות, וכעת ההתייצבות, נועדה למנוע זאת).

12. יוער כבר כעת, כי לאור האמור ממילא נשמטת כל טענה בדבר פגיעה אסורה ובלתי מידתית, כביכול, בזכויות שונות בשל כפיית השתתפות בכנס העומדת במוקד העתירה – שהיא עיקר טענת העותרים בעתירתם - ומובן כי אין בעצם חובת ההתייצבות גופה כדי להקים פגיעה כל שהיא כנטען בעתירה. כל זאת, מבלי שיהא באמור כדי לקבל, ודאי לא באופן מלא, את אשר נטען בעתירה ביחס לעצם הפגיעות הרחבות – כביכול – הנובעות מחובת השתתפות בכנס.

13. בהקשר זה אך נוסיף, לשלמות התמונה ובשים לב לאמור בסעיף 14 לעתירה, כי בעקבות הבחינה שקיימו הגורמים הרלוונטיים בצה"ל, כנזכר מעלה, הוחלט לוודא כי מועמדים לשירות ביטחון אשר יגיעו לכנס הסברה עוד טרם גיוסם ויבהירו כי הם אינם מעוניינים ליטול חלק בתכנית "נתיב" לא יידרשו להגיע לכנס הסברה במהלך שירותם. בכך מתייתרות טענות העותרים אף במישור זה.

14. מעבר לאמור, בגדרי העתירה נטענו טענות שונות אף ביחס להליך זימון החיילים לכנס ההסברה, המכוונות בעיקרן לפגיעה אפשרית בפרטיותם של החיילים המזומנים לכנס.

15. עניין זה נבחן אף הוא על ידי המשיב במסגרת הטיפול בעתירה. בתום בחינת העניין הורה המשיב לגורמי כוח האדם בצה"ל לוודא כי תישמר פרטיותם של כלל החיילים המזומנים לכנס ההסברה. בהתאם לכך הוחלט על שינוי אופן זימון החיילים לכנס אשר נהג עד לאחרונה.

תמצית השינוי: מעתה ואילך יועברו שמות החיילים הזכאים מיחידת מיטב (אכ"א) לגורמי כוח האדם בפיקודים ובזרועות השונות (רשימה רלוונטית לכל פיקוד וזרוע), כאשר גורמי השלישות הפיקודיים יודאו העברת רשימה מצומצמת של חיילים זכאים לגורמי כוח האדם ביחידות עצמן. כלומר, בכל יחידה ייחשף אך ורק קצין כוח-האדם לרשימת שמות הכוללת את חיילי יחידתו בלבד. בהמשך לכך, יעדכן קצין כוח-האדם את מפקדו הישיר, בלבד, של כל חייל זכאי בדבר זימונו.

יתר על כן יודגש, כי על מנת להבטיח שמירה על פרטיות החיילים, ככל הניתן, הוחלט כי הוראות הזימון שיופצו, כמפורט לעיל, יכללו הנחייה מפורשת – קבועה – בדבר מסירת ההודעה על הזימון לחייל באופן השומר על פרטיותו.

16. הנה כי כן, המשיב מצא לשנות מדיניותו ביחס לשני ראשיה של העתירה, כמפורט.

17. כפי שצויין לעיל, לאור האמור, מצא המשיב לפנות לב"כ העותרים ביום 17.8.17 ולעדכןם בשינויים אלה על מנת לבחון האפשרות לסיום ההליך מחוץ לכותלי בית המשפט. זאת, שכן המשיב סבור כמפורט בפנייתו כי "[...] טענות העותרים נבחנו לעומקן ורשויות הצבא מצאו ליתן להן מענה, כמפורט לעיל. כאמור, עמדת המשיב היא כי יש בשינויים אלה כדי לשמוט, במידה רבה, את לוז הטענות בעתירה. לפיכך, לעמדתנו העתירה התייתרה, ולמצער היא אינה מגלה עוד עילה". ביום 21.8.17 השיבו העותרים לפניית המשיב, ובסיכום תשובתם הבהירו כי לשיטתם "אין בשינויים המוצעים על-ידי המשיב [...] מענה מספק לטענות העותרים בעתירה, ובוודאי שהם אינם מיתרים אותה".

העתק ממכתב הח"מ לב"כ העותרים מיום 17.8.17, מצורף ומסומן מ/ש 1.

העתק ממכתב התשובה של ב"כ העותרים מיום 21.8.17 מצורף ומסומן מ/ש 2.

18. לאור עמדת העותרים להלן נפנה לעמדת המשיב.

עמדת המשיב

19. לעמדת המשיב, די באשר פורט לעיל כדי להביא לדחיית העתירה בהעדר כל עילת התערבות בהחלטות המשיב; החלטות סבירות שניתנו במסגרת סמכותו.

20. לב טענת העותרים – החיוב ליטול חלק בכנס ההסברה אינו בסמכות, ומקים פגיעות – כביכול – בזכויות חוקתיות שונות. טענה זו יש לדחות על שני חלקיה.

21. **במישור הסמכות** – דין טענות העותרים להידחות.

22. ראש לכל, עקרון יסודי ובסיסי הוא כי צה"ל מושתת על משמעת, היררכיה וסדר. ברי, ועל כך אין חולק, כי מפקדי צה"ל רשאים לפקוד על פקודיהם פקודות הנוגעות לסדר יומם במסגרת שירותם. הדבר נובע מעצם ההשתייכות לגוף היררכי-פיקודי. בתוך כך ברי כי בסמכות גורמי הפיקוד להורות לחיילים להתייצב במקום מסויים, במועד מסויים, ולבצע משימה מסויימת.

לצד זאת, אף אין חולק כי סמכותו של מפקד מוגבלת - אין הוא מוסמך לפקוד על פקודו לבצע פקודה בלתי חוקית בעליל, ואין הוא מוסמך להורות על ביצוע פקודה אשר תפגע בזכותו של חייל באופן שאינו עולה בקנה אחד עם פסקת ההגבלה, הקבועה בסעיף 9 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. ואולם, מובן כי לא ניתן לראות בעצם דרישת התייצבות חייל בכנס הסברה – מבלי שיידרש להשתתף בו – פקודה בלתי חוקית בעליל, או פקודה שאיננה עולה בקנה אחד עם פסקת ההגבלה.

אשר על כן, עצם דרישת ההתייצבות בכנס היא בסמכות גורמי הפיקוד בצה"ל, ואין כל מקום להתערב בה. ממילא, אין כל ממש בטענות העותרים במישור הסמכות שהתייתרו למעשה על רקע השינוי עליו החליט המשיב כמפורט.

23. לעמדת המשיבים די באמור כדי לדחות טענות העותרים במישור זה.

24. מבלי לגרוע מן האמור ואף אם למעלה מן הצורך, נציין כי באשר לעצם סמכות צה"ל לקיים את תכנית נתיב הצה"לית – נושאים שאינם במוקד ענייננו ברם דומה כי לאור רוח טענות המשיבים נכון לצייןם – יפים דברי המלומד חנן מלצר בגדרי "צה"ל כצבאה של מדינה יהודית ודמוקרטית", **משפט ועסקים** יד 347, 361, 363 (2012):

"היות צה"ל צבאה של מדינה יהודית ודמוקרטית משליך גם על היקף התכליות שצה"ל רשאי לקדם, ומאפשר, בנסיבות מסוימות, אף את גיוסם של משאבים במסגרת הצבאית לצורך קידום תת-מטרות שיש להן "גוון יהודי ודמוקרטי" (ברמת הפשטה גבוהה). בכך יש כדי להכשיר, מבחינה חוקתית, תחומים מסוימים של מטרות שאינן צבאיות באופן מובהק, כגון אלה

המנויות בסעיף 26 לחוק שירות ביטחון. הנה כי כן, באמצעות קריאה זו אנו משיגים בתיקון לחש"ב האמור את ההלימה לערכיה של מדינת-ישראל וכן את הייעוד לתכלית ראויה. דברים אלה יוצרים – בהיבט "היהודי" שלהם – מסגרת מושגית שמאפשרת להבין, לדוגמה, את פעילותה של לשכת הקשר "נתיב" ואפילו את עיסוקו של צה"ל בתחום הגיור. [...]

מהי ההצדקה המשפטית לפעילותו של קורס "נתיב" ושל מערך הגיור הצה"לי במסגרת צה"ל? [...] האם הכללת מסגרות כאלה בצה"ל מגשימה את המטרה של "הגנת המדינה" או את "השגת יעדיה הבטחוניים-לאומיים", כלשון סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, והאם הם תואמים את ההגבלות החוקתיות? נראה לי שהן ברמה החוקתית והן ברקמה התת-חוקתית ניתן להשליך מהביטוי "מדינה יהודית ודמוקרטית" גם בנושא זה, בפרט לגבי חיילים אשר זכאים לזכויות עולה מכוח חוק השבות, התש"י-1950, אך אינם מוכרים כיהודים על-פי ההלכה, ומבקשים לעבור הליך של גיור [...]."

מכל מקום, מבלי להידרש בהרחבה לעניין זה, הרי שכאמור צה"ל מוסמך להורות לחייליו להתייצב במועד מסויים, במקום מסויים, ובכלל זה בכנס ההסברה, ואין לטענות העותרים במישור זה כל יסוד.

12. מעבר לכך, וטרם נפנה לדחיית הטענות בדבר פגיעה, כביכול, בזכויות החיילים, הרי שנבקש לדחות בתמצית רבה – ובהמשך למצוטט לעיל – אף את טענות העותרים לפיהן מטרתה של תכנית "נתיב" אינה בבחינת "תכלית חברתית ראויה", וכי היא מיועדת, כביכול, "להמרת דת".

רחוק מכך.

תכליתה של תכנית "נתיב" – חיזוק תחושת השייכות של חיילים עולים ובני עולים שאינם מוכרים כיהודים על פי ההלכה למדינת ישראל, לחברה הישראלית, לעם היהודי, ולצה"ל – תכלית ראויה היא, ההולמת את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. אכן, "מדינה יהודית היא מדינה המטפחת תרבות יהודית, חינוך יהודי ואהבת העם היהודי" (אהרן ברק **מידתיות במשפט** 309 (2010)). תכנית "נתיב" מבקשת לסייע בשילובם של חיילי צה"ל הזכאים למעמד בישראל מכוח חוק השבות או מכוח היות הוריהם זכאי שבות, המוגדרים "חסרי דת" בחברה הישראלית. זאת, בדרך של העמקת זהותם הישראלית-ציונית-יהודית. ברי, אם כן, כי התכנית היא לתכלית ראויה. מכל מקום, דברים אלה אינם אלא בבחינת למעלה מן הצורך לאור העדרה של פגיעה מעצם חיוב ההתייצבות לכנס.

25. **דחיית טענות העותרים בדבר פגיעה, כביכול, בזכויות** – כמפורט לעיל, כפי שנמסר לעותרים, ומבלי להידרש לשאלת קיומן של הפגיעות הנטענות על ידי העותרים ביחס לחיוב שנהג עד כה להשתתפות בכנס ההסברה, לאחר בחינה נוספת – במסגרת הטיפול בעתירה – נמצא לשנות ממתכונת זו ולדרוש אך את התייצבותם של החיילים לכנס בלבד, תוך שבידם תהא הבחירה האם להשתתף בו, אם לאו.

26. לעמדת המשיב, האמור שומט את טענות העותרים בדבר הפגיעות הנטענות מיסודן. כך, ראש לכל – המשיב סבור כי חובת התייצבות תוך מתן אפשרות שלא להשתתף בכנס **כלל אינה מקימה פגיעה בזכות כל שהיא, ולמצער מקימה פגיעה שאינה אסורה ובלתי מידתית**, ודאי לא כאמור בעתירה. בכל הכבוד, קשה להלום טענות לפגיעות האמורות למול החובה המוטלת כעת. למצער, לשם הזהירות, המשיב יטען כי אף אם נניח דבר קיומה של פגיעה מעצם הטלת חובת ההתייצבות (תוך שיובהר כי קיים ספק ממשי באשר למהותה של פגיעה זו), הרי שהמדובר בפגיעה מידתית לתכלית ראויה שאינה מקימה כל עילת התערבות.

27. ודוק, כנידון לעיל, העמדת חובת ה**התייצבות** באשר לעצם הגעתו של החייל לכנס נעוצה בשתיים:

(א) העמדת אפשרות ממשית, חרף שטף המשימות והאתגרים בשירות הצבאי, למפגש בלתי אמצעי עם הזכות העומדת לחייל/ת לקחת חלק בתכנית נתיב. ההגעה לכנס היא זו שמקימה לחייל אפשרות לחשיבה ולהכרעה בדבר רצונו ליטול חלק בתכנית. ברי, כי אין הדבר דומה לפרסום באמצעים שונים כמוצע על ידי העותרים, ואכן הכנס מכוון להעמדת פלטפורמה מתאימה ומעשית לעניין זה. אמנם, אין לחדד כי העמדת ברירת המתדל על חובת התייצבות מעודדת – **באופן פאסיבי** – השתתפות, אולם בכך אין כל פסול. כאמור: ירצה ייטול – ישתתף בכנס ויכריע בהמשך אם ירצה להשתתף בתכנית גופה; לא ירצה, יוותר על זכותו – ישוב ליחידתו, עוד **טרם** השתתפות בכנס.

(ב) חיוב מפקדיו לשחררו ממשימותיו השוטפות. עניין זה הוא מהותי ועומד אף הוא כטעם כבד משקל בהכרעת המשיב לעמוד על חובת ההתייצבות. כך, העמדת בחירה ביחס לעצם ההתייצבות צפויה – להערכת המשיב – להוביל למעורבות מפקדים בעניין זה. כך, מתד גיסא בדרך של עידוד ולחץ להשתתף בכנס ובהמשך בקורס, ומאידך גיסא בדרך של התנגדות ליציאה (במישרין או במשתמע) ליציאה להשתתפות בכנס על רקע עומס משימות ביחידה. למעורבות מעין זו ודאי אין העתירה מכוונת.

28. הנה כי כן, עמדת המשיב היא כי כלל האמור שומט את הקרקע תחת טענות העותרים לפגיעה בזכויות שונות בשל חובת ההשתתפות בכנס. באשר לחובת ההתייצבות, יטען המשיב כי איננה מקימה פגיעה אסורה כלשהי כנטען בעתירה. החייל הזכאי אך נדרש להגיע לכנס הסברה, ולקבל החלטה נטולת לחצים ועצמאית, באשר להשתתפותו בו. הא ותו לא.

די בכך כדי לדחות את הטענות במישור זה.

29. אשכול טענות נוסף בעתירה - אשר בזהירות המתחייבת דומה כי העותרים משליכים עליו את עיקר יהבם במכתבם ככל הנראה על רקע השינויים עליהם הורה המשיב אשר שומטים את עיקר טענתם כמפורט - עוסק בפגיעה, כביכול, בפרטיות החיילים המזומנים לכנס ההסברה.

דין טענות אלה - דחייה.

30. ראש לכל, מידע בנושא דתם של חיילי צה"ל מצוי במערכות הצבאיות מכוח תקנה 1א(7) לתקנות שירות הביטחון, התשכ"ז-1967. ברוב מוחלט של המקרים, מידע זה ידוע למפקדו הישיר של החייל. ככלל, למפקד ידועים פרטים אישיים רבים ושונים ביחס לפקודיו, ודתו הרשומה של הפקוד היא אחד מפרטים אלה. כך למשל, מפקד נחשף לפרטיהם האישיים של חייליו לצורך מילוי תפקידו כאחראי המרכזי להבטחת זכויותיהם (זכאות לימי חופשה בחגים, תנאי שירות מיוחדים, מזון ייעודי וכד'). כן יובהר, כי הגישה למערכות הצבאיות מוגבלת לגורמים הנדרשים לכך לשם ביצוע תפקידם בלבד, וכי מאגר המידע הצבאי מנוהל כדין.

מכאן, כי טענת העותרים במישור "חשיפת" דתו של החייל למול גורמי הפיקוד והשלישות, והפגיעות הנגרמות בשל כך כלל אינה במקומה, וודאי שאין היא עולה כדי פגיעה בפרטיות.

31. טענה נוספת בפי העותרים במישור זה קשורה "לסימונם כנחותים" כביכול של חיילים אלה וחשיפתם בפני חבריהם בשל אופן הזימון שנהג כמפורט בעתירה.

ראשית, נבקש להסתייג מדרך העמדת הדברים באופן האמור. אין המדובר "בסימון" כביכול, והמשיב מסתייג מניסיון ליחס כוונה שלילית כל שהיא ביחס לחיילים שאינם יהודים המשרתים במערכיו. תכנית נתיב לא נועדה, והיא אינה, "משדרת" מסר מסתייג או אחר כלפי חיילים שאינם יהודים. רחוק מכך. מעבר לעובדה כי התכנית מיועדת **לחפצים בה בלבד** (וכעת זהו מצב הדברים אף ביחס להשתתפות בכנס ההסברה), הרי שככלל היא ממוקדת בהעמקת הזהות הישראלית-ציונית-יהודית של עולים ובני עולים על הרלוונטיות הלכאורית של זהויות אלה עבורם **ככל שיבחרו בכך**, וברי כי אין היא מכוונת "להמרת דת" של בני מיעוטים ואחרים המשרתים בצבא. אך נזכיר בהקשר זה כאמור

לעיל, כי חלקה הראשון של התכנית כלל אינו ממוקד בגיור ואיננו מהווה חלק בהליך הגיור הרשמי.

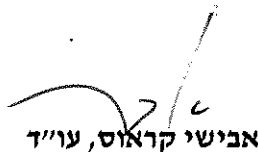
שנית, וזאת עיקר – כאמור לעיל, מתכונת זימון החיילים לכנס ההסברה שונתה באופן אשר נועד להבטיח שמירת פרטיותם ככל הניתן (הן בתוך גורמי השלישות הצבאיים, הן על דרך תידוד אופן מסירת הזימון לחייל כך שתישמר פרטיותו). כך, ההנחיות שניתנו נועדו להבטיח כי הגורמים שחשופים לזימונו של החייל לכנס בתוך היחידה הם שליש היחידה, מפקדו הישיר והחייל עצמו. לעמדת המשיב ההנחיות שגובשו וחודדו בעניין זה מבטיחות שמירה על פרטיות החייל.

32. על רקע כלל האמור, המשיב סבור כי טענות העותרים נשמטות אף במישור זה, ולחלופין דינן להידחות.

13. **סיכומם של דברים**: במצב הדברים האמור, ולנוכח השינויים שערך המשיב במדיניותו במסגרת הטיפול בעתירה, סבור המשיב כי דין העתירה להידחות בהיעדר כל עילת התערבות.

היום, ה' תשרי התשע"ח

25 בספטמבר 2017

אבישי קראוס, עו"ד

סגן בכיר במחלקת בג"צים

בפרקליטות המדינה

תוכן עניינים נספחים

שם הנספח	נספח
העתק ממכתב הח"מ לבי"כ העותרים מיום 17.8.17	מ/ש 1
העתק ממכתב התשובה של בי"כ העותרים מיום 21.8.17	מ/ש 2

מש/1

העתק ממכתב הח"מ לב"כ
העותרים מיום 17.8.17

מדינת ישראל

משרד המשפטים
פרקליטות המדינה
כ"ה באב תשע"ז
17 באוגוסט 2017

לכבוד
עוה"ד טל חסין
האגודה לזכויות האזרח בישראל
באמצעות דואר אלקטרוני: talh@acri.org.il

שלום רב,

הנדון: בג"ץ 4496/17 סגן סטניסלב יורובסקי ואח' נ' ראש אגף כוח האדם בצה"ל

1. עניינה של העתירה שבנדון, בתמצית, הוא בביטול החובה שמוטלת על חיילים שאינם יהודים להתייצב בכנסי הסברה לתכנית העמקת הזהות היהודית והגיור הצבאי במהלך שירותם הצבאי. בנוסף, התבקש אגף כוח האדם בצה"ל להימנע מלהעביר פרטים אודות דתם של חיילים שאינם יהודים ליחידותיהם ולמפקדיהם, ולאסור על כל דרגי הצבא לפנות לחיילים אלה בהצעות לצאת לקורס הגיור צבאי.
2. בטרם נגיש תגובתנו לבית המשפט, מצאנו לנכון לפנות ולעדכן בדבר מספר שינויים, משמעותיים, עליהם הוחלט באגף כוח האדם בצה"ל, במסגרת הטיפול בעתירה, בהיבטים בהם ממוקדת עתירתכם.
3. לעמדת המשיב, יש בשינויים שיפורטו להלן כדי לשמוט, במידה רבה, את לוז הטענות בעתירה. משכך, לעמדתנו העתירה התייתרה, ולמצער אינה מגלה עוד עילת.
4. לאור שינויים אלה סברנו כי נכון יהיה להביא הדברים בפניכם על מנת שתשקלו עמדתכם טרם המשך ניהול ההליך בפני בית המשפט הנכבד, שלא לצורך.

הכל כפי שיפורט להלן.

5. העתירה מוקדה בחובה המוטלת על חיילים מסויימים להתייבב בכנסי הסברה לתכנית העמקת הזהות היהודית "נתיב", במהלך שירותם הצבאי.

6. כנס ההסברה, כשמו כן הוא, מהווה אירוע החשיפה המרכזי במסגרתו פונה הצבא לחיילים ולחיילות הרלוונטיים מתוך מטרה להביא בפניהם את האפשרות העומדת להם לקחת חלק בתכנית "נתיב".

7. בפתח הדברים, וטרם נפנה לכנס גופו, לא למותר לציין כי תכנית "נתיב" הצה"לית הוקמה עוד בשנת 2001, במטרה לחזק את תחושת השייכות של חיילים עולים ובני עולים, לעם היהודי, למדינת ישראל, לחברה הישראלית ולצה"ל, תוך עיסוק במעגלי הזהות הישראלית-ציונית-יהודית. התכנית נועדה - ראש לכל - לסייע בהשתלבותם המיטבית של החיילים הללו בצבא ובחברה הישראלית, וכן לאפשר לחפצים בכך לבצע בהמשך תהליך גיור במהלך שירותם הצבאי.

כן נוסף בתמצית, כי תכנית "נתיב" מחולקת לשלושה שלבים נפרדים:

א. קורס בסיסי העוסק במעגלי הזהות הישראלית-ציונית-יהודית. במסגרת הקורס מועברים תכנים הנוגעים להיסטוריה של עם ישראל, מחשבת ישראל, פילוסופיה יהודית, תנ"ך, ציונות ועוד. במהלך הקורס החיילים נחשפים לתכנים מגוונים. בסיום הקורס הבסיסי, החיילים המעוניינים בכך רשאים להמשיך לסמינר הגיור. כאן המקום להעיר כי עד שנת 2016 לקחו חלק בקורס הבסיסי גם חיילים עולים ובני עולים המוגדרים כיהודים על פי ההלכה. זאת, בשים לב לכך ששלב זה בתכנית "נתיב" אינו עוסק בגיור, אלא נועד לחשוף את החיילים לתכנים שונים, כמפורט לעיל.

ב. סמינר א' – השלב הראשון בהכנת החיילים המעוניינים בכך לגיור. במסגרת הסמינר מעמיקים החיילים בבחינת זהותם היהודית, ובבחינת רצונם להמשיך בהליך הגיור. בסיום סמינר א' נפגשים החיילים עם "שליח" מטעם הרבנות הצבאית, הפותח תיק גיור לחיילים המעוניינים להמשיך את הליך הגיור.

ג. סמינר ב' – השלב האחרון לקראת השלמת הליך הגיור. בסיום הסמינר מופיע החייל בפני בית הדין לגיור לשם בחינת התקדמותו ומתן דגשים נוספים להמשך ההליך. כחודש וחצי לאחר תום הסמינר, מוזמנים החיילים המעוניינים בכך למעמד "בית דין מגייר".

8. יודגש ויובהר כי בכל אחד משלבים אלה יכולים החיילים שבחזו לקחת חלק בתכנית לסיים את השתתפותם בה ולחזור ליחידותיהם, בהתאם לרצונם החופשי. הדבר מובהר לחיילים היטב.

9. על רקע האמור נפנה פנינו לכנס ההסברה ולהחלטות העדכניות של רשויות הצבא ביחס אליו.
10. חשיבותו של כנס ההסברה במתן הזדמנות **ממשית** לחשיפת החיילים והחיילות לאפשרות העומדת להם לקחת חלק בתכנית "נתיב". לעמדת גורמי המקצוע הצבאיים, ישנה חשיבות רבה בקיומו של כנס זה על מנת להעמיד בפני החיילים ברירה אמיתית, מודעת ומושכלת, ככל הניתן, טרם הכרעתם האם ליטול חלק בתכנית "נתיב" אם לאו.
- על מנת להתייבב בכנס, החיילים מקבלים פטור מפעילות יחידתם למשך היום הרלוונטי. כנס ההסברה אורך כשעתיים, וכולל הרצאה מטעם מפקד תכנית "נתיב" בצה"ל, הרצאה נוספת מטעם האגף הצבאי ב"נתיב אזרחי", וסרטון אינפורמטיבי קצר ביחס לקורס. יובהר ויודגש כי עמדת רשויות הצבא היא כי תכני הכנס הינם אינפורמטיביים בעיקרם, ואינם כוללים תכנים כופים, או ניסיונות שכנוע שעלולים לפגוע ברגשותיו הדתיים של מאן דהוא (ובוודאי שאין כוונה לפגוע בצורה כלשהי).
- מאחר שהכנס הוא הזדמנות להציג לחיילים את האפשרות להשתתף בתכנית, בצורה עמוקה ומקצועית, הוטלה חובת השתתפות בכנס עצמו בלבד, ברם עוד במסגרת כנס ההסברה עצמו מובהר למשתתפים כי ההשתתפות בתכנית "נתיב" הצה"לית מותנית ברצונם, וכי בכל שלב יוכלו לבחור להפסיק את השתתפותם.
- על פי הנמסר מטעם רשויות הצבא, כ-65% מהמתייצבים בכנס בוחרים לקחת חלק בקורס הבסיסי. מבין אלה, כ-50% בוחרים להשתתף בסמינר א', ומאלה כ-65% בוחרים לקחת חלק בסמינר ב'. נתונים אלה (מהם עולה כי כ-21% מהמתייצבים לכנס משלימים את תכנית "נתיב" על כל 3 חלקיה) מצביעים, במובהק, על מודעות החיילים להיות המהלך כולו נתון לבחירתם המלאה, תוך אפשרות ממשית לסיים השתתפותם בתכנית בכל עת.
11. מכל מקום, לאחר הגשת העתירה קיימו הגורמים הרלוונטיים בצה"ל בחינה נוספת של מדיניות זו, של עצם הטלת חובת השתתפות בכנס גופו.
- בסיום בחינה זו הוחלט לשנות מאשר היה נהוג עד כה, כך שהחיילים הרלוונטיים יידרשו להתייבב לכנס ההסברה, ברם **לא יחויבו להשתתף בו** ככל שיחליטו כי ברצונם לוותר על זכותם לקחת חלק בתכנית "נתיב". כלומר, החייל או החיילת **יוכלו להתווסף על טופס ויתור בהגיעם למקום הכנס, מבלי שתוטל עליהם חובת השתתפות בכנס עצמו** (ומבלי שיופעל עליהם לחץ כלשהו שאינו מופעל גם כיום).

12. ודוק, בבסיס טעם חובת ההתייצבות, בשונה מחובת ההשתתפות שנהגה, הרצון לאפשר לחייל את הבחירה המושכלת המיטבית. מטרת החיוב בעצם הגעתו של החייל לכנס היא לחייב את מפקדיו לשחררו ממשימותיו השוטפות (יצויין כי בעבר נתקלו רשויות הצבא במפקדים שלא שחררו את חייליהם להשתתפות בכנס וקביעת חובת השתתפות נועדה, בין השאר, למנוע זאת). בנוסף ההגעה לכנס היא המקימה לחייל אפשרות לחשיבה והכרעה בדבר רצונו ליטול חלק בתכנית. הגעתו לכנס היא המסד שנועד לאפשר בחירה מושכלת זו: ירצה ייטול (ויכנס לכנס) וכירע בהמשך לו האם רוצה ליטול חלק בתכנית (גופה), לא ירצה - יוותר על זכותו (עוד קודם כניסתו להרצאות הכנס, וישוחרר ליחידתו).
13. לאור האמור, ממילא נשמטת כל טענה בדבר פגיעה, כביכול, בזכויות שונות בשל כפיית ההשתתפות בכנס העומדת במוקד העתירה, ומובן כי אין בעצם חובת ההתייצבות גופה כדי להקים פגיעה כל שהיא כנטען בעתירה. כל זאת, מבלי שיהא באמור כדי לקבל, ודאי לא באופן מלא, את אשר נטען בעתירה ביחס לעצם הפגיעות הרחבות – כביכול – הנובעות מחובת ההשתתפות בכנס.
14. בהקשר זה אך נוסף, לשלמות התמונה ובשים לב לאמור בסעיף 14 לעתירה, כי על פי הנמסר מטעם רשויות הצבא מועמדים לשירות ביטחון אשר יגיעו לכנס הסברה עוד טרם גיוסם ויבהירו כי הם אינם מעוניינים ליטול חלק בתכנית "נתיב" לא יידרשו להגיע לכנס הסברה במהלך שירותם.
15. לצד האמור, בגדרי העתירה נטענו טענות שונות אף ביחס להליך זימון החיילים לכנס ההסברה, המכוונות בעיקרן – למיטב ההבנה – לפגיעה אפשרית בפרטיותם של החיילים המזומנים לכנס.
16. בהקשר זה נבקש להבחיר כי גורמי הצבא הודיעו כי לאחר בחינת עניין זה ניתנה הנחייה לגורמי כוח האדם הרלוונטיים לוודא כי פרטיותם של כלל החיילים המזומנים תישמר. בתוך כך הוחלט על אופן שונה לזימון החיילים לכנס. תמציתו, העברת שמות החיילים מיחידת מיטי"ב (אכ"א) לגורמי כוח האדם בפיקודים ובזרועות השונות, כאשר אלה יודאו העברת רשימה מצומצמת של חיילים רלוונטיים לגורמי כוח האדם ביחידות עצמן כך שבכל יחידה יקבל הגורם השלישתי רשימה של חיילי יחידתו בלבד. לאחר זאת, הגורם השלישתי ביחידה או המפקד הישיר, בלבד, יעדכן את החייל או החיילים הרלוונטיים בדבר זימונם. עוד נוסף, כי על מנת להבטיח, ככל הניתן, שמירה על פרטיות, הוחלט על הוספת הוראה למפקד או השליש המזמן לפיה יש להודיע לחייל על דבר הזימון באופן השומר על פרטיותו, ותוך הקפדה שחיילים אחרים לא יהיו מודעים לכך.
- יתר על כן יודגש, כי על מנת להבטיח שמירה על פרטיות החיילים, ככל הניתן, הוחלט כי הוראות הזימון שיופצו, כמפורט לעיל, יכללו הנחייה מפורשת – קבועה – בדבר מסירת ההודעה על הזימון לחייל באופן השומר על פרטיותו.

17. לצד האמור, נבקש להבהיר כי העובדה שמידע בדבר דתו של חייל מצוי במערכות הצבאיות וידוע למפקדו אינה עולה כדי פגיעה בפרטיות¹. רחוק מכך. נזכיר, כי ככלל למפקד ידועים פרטים אישיים רבים ושונים ביחס לפקודיו, ודתו של הפקוד היא ודאי אחד מפרטים אלה. כך, למשל ולשם הדוגמא בלבד, מפקד נדרש להיות חשוף לפרטיהם האישיים של חייליו לשם ביצוע ההתאמות הנדרשות להבטחת זכויותיהם (זכאות לימי חופשה בחגים, תנאי שירות, מזון ייעודי ועוד). בנוסף נזכיר, כי הגישה למערכות הצבאיות מוגבלת לגורמים הנדרשים לכך לשם ביצוע תפקידם בלבד, וכי מאגר המידע הצבאי מנוהל כדין.

18. **סיכומם של דברים:** מבלי שיהא בכך כדי להודות בכל טענה, הרי שטענות העותרים נבחנו לעומקן ורשויות הצבא מצאו ליתן להן מענה, כמפורט לעיל.

כאמור, עמדת המשיב היא כי יש בשינויים אלה כדי לשמוט, במידה רבה, את לוז הטענות בעתירה. לפיכך, לעמדתנו העתירה התייתרה, ולמצער היא אינה מגלה עוד עילה.

לאור כל האמור לעיל, נודה לקבלת עמדת העותרים העדכנית ביחס להמשך ניהול העתירה בהקדם.

בברכה,

אבישי קראיס, עו"ד

סגן במחלקת בג"צים בפרקליטות המדינה

העתקים :

האלוף מוטי אלמוז, ר' אגף כוח האדם בצה"ל
רמ"ד חתומכ"א ונפגעים בפרקליטות הצבאית, רס"ן אורטל יוחפז-ארז

¹ פרטים אודות דתו של החייל נמסרים לרשויות הצבא בהתאם להוראות סעיף 1א(7) לתקנות שירות בטחון, התשכ"ז-1967.

מש/2

העתק ממכתב התשובה של ב"כ
העותרים מיום 21.8.17

21.8.2017

לכבוד
עו"ד אבישי קראוס
מחלקת הבג"צים
פרקליטות המדינה
במייל

שלום רב,

הנדון: בג"ץ 4496/17 יורובסקי נ' ראש אכ"א

קראנו בעיון את מכתבך מיום 17.8.2017 בנושא שבנדון, ובחנו את השינויים המוצעים בהליך כפייתם של חיילים שאינם יהודים להתייצב לכנס ההסברה לקורסי העמקת הזהות היהודית והגיוור במהלך שירותם הצבאי. לטעמנו, אין בשינויים אלה כדי לייתר את העתירה, ונפרט:

1. כזכור, עוסקת העתירה בתיוגם ובסימונם של חיילים שאינם יהודים, ובכפייתם להתייצב בכנסי הסברה לתכנית העמקת הזהות היהודית והגיוור של נתיב, המתבצעת במהלך השירות. ההתייצבות לכנס ההסברה היא חובה גם כאשר החיילים מצהירים, לעתים כבר בלשכת הגיוס, כי אין הם מעוניינים להמיר את דתם.

2. השינוי המוצע, לפיו חיילים אלו יידרשו להתייצב בכנס אך לא להשתתף בו, אינו מהווה מזוור לפגיעה האנושה בזכויותיהם החוקתיות לכבוד, לפרטיות ולחופש הדת והמצפון, הנגרמת ממדיניות הצבא לעודד גיוור ומביטויה בפועל. גם במתכונת המוצעת יישך תיוגם של החיילים כלא יהודים, תיכפה עליהם התייצבות בכנס - או למצער בשעריו - אך בשל כך שהם אינם יהודים, והמידע אודות אי יהדותם ימשיך לזרום מאגף כוח האדם וחייליו אל חיילי השלישות ביחידות השונות, ולמפקדיהם של החיילים. חובת ההתייצבות משמעה אף סימונם של מאות החיילים הנדרשים להתייצב בכל כנס וכנס וחשיפתם כלא יהודים אלה בפני אלה, אף שלעתים, כמו שמעידה העתירה, גם חבריהם הקרובים אינם מודעים לכך, וכן בפני נציגי נתיב ונציגי חיל החינוך בכנס.

3. זאת ועוד. לא ברור לנו כיצד כפיית התייצבותו של חייל בכנס ההסברה לגיוור, גם אם יבחר שלא לשמוע ולו הרצאה אחת, משרתת בחירה מושכלת, כדבריתם בסעיף 12 למכתבכם, ומדוע בכלל יש לכפות על חיילים בחירות מושכלות בנושא המרת דתם, אשר לא הם יזמו. עם זאת, ככל שהצבא סבור שיש לו סמכות לעסוק בגיוורם של חיילים (והדבר רחוק מלהיות נקי

מספקות), הוא מוזמן להפיץ את המידע על כך בכל דרך: באינטרנט ובאתר המתגייסים מיטב, בדפי מידע שיונחו בלשכת הגיוס, בהרצאת המבוא בבסיס הקליטה והמיון (ובלבד שזו תהיה מופנית לכלל החיילים) ובאמצעים נוספים. לצה"ל אסור לנצל לרעה את המידע שהוא מקבל ממרשם האוכלוסין בדבר דתם של חיילים כדי לפנות אליהם באופן אישי בהצעות להתגיייר, ובוודאי שאסור לו לכפות על חיילים להגיע לכנס בנושא.

4. ברי, כפי שעולה אף ממכתבכם, כי קורסי העמקת הזהות היהודית והגיוור הצבאיים של נתיב עשויים להתאים לחיילים רבים, ונודה לכם על קבלת נתונים מספריים לאמור בסעיף 10 לו. עם זאת, ההחלטה האם להמיר דת ולצאת למסע לחיזוק הזהות היהודית מצויה בליבת האוטונומיה של הפרט. נוסף לפגיעה הקשה בזכויות חוקתיות, משדרת התנהלות הצבא בנושא לחיילים שאינם יהודים מסר חמור ומבזה, לפיו הם אזרחים וחיילים נחותים, ועם כך אין להסכין.

בשל כל אלה אין בשינויים המוצעים על ידי המשיב, כפי שפורטו במכתבכם, מענה מספק לטענות העותרים בעתירה, ובוודאי שהם אינם מייתרים אותה.

בברכה,
טל חסין, עו"ד